

בס"ד **נשא: האם צריך להפסיק בתפילה כדי להקשיב לברכת כהנים**

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה את הברכה, אותה מצווים הכהנים לברך את עם ישראל, וכפי שהגמרא במסכת סוטה (לח ע"ב) כותבת, כהן שלא עולה לדוכן עובר במעין שלושה עשין ('כה תברכו', 'אמור להם', 'ושמו את שמי'), אך כפי שמובא בירושלמי, הכהן עובר באיסור רק כאשר קוראים לו לעלות לדוכן ולא עולה, ולא אם יוצא מבית הכנסת לפני ברכת כהנים, ובלשון המאירי (ד"ה ברכת):

"ברכת כהנים מצוות עשה לכהנים העומדים שם, הן לאחד הן לרבים, וכל שהוא שם ואינו עולה ביטל מצוות עשה, והרי הוא כעובר על שלשה עשה, כה תברכו, ושמו את שמי, אמור להם. ומכל מקום, דווקא אם נצטוו על כך מצד הצבור, וכמו שביארנו במגילה פרק הקורא בתרא."

כפי שציין המאירי בדבריו, וכן הסכים הרמב"ם (תפילה יד, ח), גם כהן אחד שעולה לדוכן מקיים מצוות עשה. דעה חולקת מופיעה בתוספות במנחות (מד ע"א ד"ה כל) בשם רבינו תם, שרק כאשר שני כהנים עולים לדוכן הם מקיימים מצוות עשה, אך כהן אחד מקיים רק מצווה מדרבנן. בטעם הדבר נימק, שהתורה כותבת בברכת כהנים 'אמור להם' - משמע מהתורה שצריך מספר אנשים.

בעקבות כך נעסוק השבוע בדיני ברכת כהנים ובשאלה, כאשר אדם מתפלל שמונה עשרה והציבור כבר הגיע לברכת כהנים, האם עליו לעצור בתפילתו ולהקשיב, או שהוא יכול להמשיך להתפלל. כמו כן נעסוק גם בשאלה, מדוע לא נהגו להגיד ברכת כהנים בימות החול וגם בשבת בחוץ לארץ.

הפסקה בתפילה

האם יש להפסיק כאשר שומעים ברכת כהנים? כדי לענות על שאלה זו, יש קודם כל לפתוח במחלוקת הראשונים האם הפסקה כדי להאזין לקדיש וקדושה באמצע שמונה עשרה נחשבת הפסקה ואסורה:

הגמרא במסכת ברכות (כא ע"ב) מביאה בשם רבי יהושע בן לוי, שאדם שאיחר ולא התחיל עם הציבור תפילת שמונה עשרה, יכול להתחיל להתפלל רק אם יספיק לסיים את תפילתו לפני שמגיע הציבור לקדושה. נחלקו רש"י ותוספות בשאלה, מה הדין כאשר אדם התחיל להתפלל והציבור הגיע לקדושה, או ששומע את הקהל אומר קדיש, ומחלוקתם תלויה בהבנת המושג שומע כעונה:

א. רש"י (סוכה לח ע"א ד"ה הוא) סבר, שבגלל ששומע כעונה (כלומר שכאשר אדם שומע את חברו או את החזן מברך ומקשיב לברכתו הוא יוצא ידי חובה), כאשר אדם מתפלל ושומע את החזן אומר קדושה, עליו לשתוק ולהקשיב לדברי הש"י. בטעם סברתו ביארו האחרונים, שכאשר הגמרא כותבת שהשומע כעונה, אין הכוונה שהוא עונה ממש, אלא כאילו עונה, ולכן אין ההקשבה מהווה הפסקה.

ב. התוספות (ברכות כא ע"ב ד"ה עד) הביאו את דברי רבינו תם ור"י שחלקו על רש"י וסברו, שכאשר הגמרא כותבת ששומע כעונה, כוונתה לומר שהוא כעונה ממש. משום כך, אם המתפלל יעצור ויקשיב לחזן באמצע שמונה עשרה - נמצא שהוא מפסיק באמצע התפילה, לכן אין לשתוק ולהקשיב ויש להמשיך בתפילה, ובלשונם:

"וכתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח ע"ב), דאדם המתפלל ושמע מפי החזן קדיש או קדושה, אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור, אלא ישתוק וימתין מעט דשומע כעונה. ורבינו תם ור"י היו אומרים דאדרבה, אם שומע כעונה, הוי הפסקה אם שותק."

למרות שרבינו תם חלק על רש"י, למעשה כתב שהמנהג כמותו, ולכן השומע קדושה באמצע חזרת הש"י עליו לשתוק ולהקשיב לחזן, וכן פסק השולחן ערוך (קד, ז). קדושה היא חלק מתפילת שמונה עשרה, לכן וודאי שהשומע קדושה תוך כדי תפילתו צריך לשתוק ולהקשיב. ברכת כהנים לעומת זאת אינה חלק משמונה עשרה¹, ודנו הפוסקים בשאלה האם יש להפסיק כדי להקשיב².

הפסקה בברכת כהנים

א. חובה להפסיק: דעה ראשונה הסוברת שיש להפסיק באמצע התפילה כדי להקשיב, היא דעתו של הרב משה פיינשטיין (אג"מ או"ח ה, כ). הוא התבסס על דעתו של ספר החרדים (ד, יח) שחידש, שבנוסף על המצווה שיש לכהנים לברך את הקהל וכפי שראינו בפתיחה - יש גם מצווה על הקהל להתברך. לכן כדי לקיים את המצווה, יש לשתוק בתפילה ולהקשיב לברכה.

עוד הוסיף הרב פיינשטיין, שלא זו בלבד שיש להפסיק כדי להקשיב לברכה, אלא אם המתפלל נמצא מאחורי הכהן - מותר לו להפסיק באמצע התפילה וללכת להיות לפני החזן, כדי שיהיה כלול בברכה, וכפי שכותבת הגמרא בראש השנה (לה ע"א), שעם שנמצא מאחורי הכהנים אינו כלול בברכה.

פוסק נוסף שצעד בדרכו של הרב משה פיינשטיין הוא הגרש"ז אויערבך (תפילה, נשיאת כפים, אות ג), אם כי חלק עליו וסבר שאין ללכת באמצע התפילה לפני הכהנים, ושהמתפלל מתברך גם אם הוא נמצא מאחורי הכהנים. טעם הדבר הוא ככל הנראה, שמכיוון שהמתפלל אנוס, הוא כלול בברכה למרות שהוא עומד אחרי הכהנים, וכמו העם שבשדות שכלול בברכה.

ב. מותר להפסיק: דעה חולקת היא דעתו של הרב עובדיה (יביע אומר או"ח ז, יב), שאמנם כתב שהמתפלל ושומע ברכת כהנים יכול להפסיק, אך אינו מחויב לכך.

בטעם הדבר נימק, שאמנם לדעת ספר החרדים יש מצווה על הקהל להתברך, אבל הריטב"א (סוכה לא ע"א) חולק על דבריו, וסובר שאין מצווה על הקהל להתברך (וכתב החתם סופר (או"ח קקז) שכך סוברים רוב הראשונים), ולכן לשיטתו וודאי שאין טעם להפסיק

¹ משום כך, אם הציבור התחיל חזרת הש"י ויצאו חלק מהעשרה, הם יכולים לומר קדושה, מכיוון שזה נחשב חלק מתפילת שמונה עשרה. לעומת זאת, ברכת כהנים אינה נחשבת חלק מאותו עניין, ולכן כאשר יצאו חלק מהעשרה לא אומרים ברכת כהנים. כמו כן מאותו סיבה, לדעת רבינו תם (ובניגוד לדעת הרמב"ם) החזן אינו קורא 'כהנים', מכיוון שקריאה בעניין שאינו חלק מהתפילה מהווה הפסקה (ועיין בטור או"ח קכח).

² יש להוסיף, שגם אם להלכה יפסק כתוספות, כפי שהעיר הרב משה פיינשטיין (אג"מ או"ח ה, כ) ייתכן שהקשבה לברכת כהנים לא תהווה הפסקה לשיטתם, ודווקא קדושה וקדיש שבדרך כלל כאשר אדם שומעם עליו לענות תהווה הפסקה, ולא ברכת כהנים שבכל מקרה שותקים.

ולהקשיב. לכן הרוצה לחשוש לדעת ספר היראים, יכול לשתוק ולהקשיב לברכה, אבל אין חובה ובלשונו:

"המורם מכל האמור שהעומד בתפלת שמנה עשרה אין צריך להפסיק כדי לשמוע ברכת הכהנים, ואפילו בין ברכה לברכה. ומכל מקום, אם רצה להפסיק בין ברכה לברכה להאזין ולהקשיב לברכת הכהנים, רשאי לעשות כן, ולא חשיב הפסק. אולם אם הוא עוסק בקריאת שמע וברכותיה, וכל שכן בפסוקי דזמרה, ראוי שיפסיק בבין הפרקים כדי לשמוע."

ג. **אסור להפסיק:** דעה שלישית הפוסקת שאסור להפסיק באמצע התפילה להקשיב לברכת הכהנים, היא דעתו של **הרב אלישיב** (הערות על מסכת סוטה). בטעם הדבר נימק, שמכיוון שלהלכה נוקטים כדעות הסוברות שאין מצווה על הישראלים שבקהל להתברך (שהרי כך סוברים רוב הראשונים), אם כן אין להפסיק באמצע התפילה בשתיקה לחינם.

סברא נוספת לאסור להקשיב לברכה, מופיעה **בתשובות והנהגות** (א, טז) שכתב, שמכיוון שהמתפלל עוסק במצוות התפילה, ממילא הוא פטור ממצווה אחרת, ואף אסור לו להפסיק בשבילה, וכפי שכתב הריטב"א (סוכה כה ע"א ד"ה שלוחי), שכאשר הגמרא כותבת שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, כוונתה לומר שהמצווה השנייה נחשבת כרשות ואסור להפסיק בשבילה.

ברכת כהנים בחו"ל

האם צריך לברך ברכת כהנים בחוץ לארץ? הגמרא במסכת קידושין (לז ע"א) פוסקת שכל מצווה התלויה בקרקע, כמו תרומות ומעשרות נוהגת רק בארץ ישראל, וכל מצווה שאינו תלויה בארץ כמו תפילין ומזוזה, חובה לקיימה גם בחוץ לארץ.

לכאורה בעקבות כך, גם את ברכת הכהנים יש מקום לקיים בחוץ לארץ, שהרי היא לא מצווה התלויה בקרקע. למרות זאת, כפי שכתב **הרמ"א** (קכח, מד), בפועל נהגו בחוץ לארץ (וכן נוהגים חלק מהמקומות בארץ ישראל, בעקבות עלייה של תושבים מחוץ לארץ שהביאו את מנהגם) לשאת כפיים רק במוסף של יום טוב, ודנו הפוסקים בשאלה האם יש הצדקה למנהג זה שגורם לביטול מצוות עשה.

יש להוסיף, שלמרות שכפי שנראה, הפוסקים הביאו נימוקים רבים ליישב את המנהג, למעשה כולם הודו שמדובר בנימוקים דחוקים, ושיבחו את מנהגם של בני ארץ ישראל וסביבותיה לשאת כפיים בכל יום (אך בפועל גם לא שינו את מנהגם של בני חו"ל, למעט סיפור על הגר"א (המובא על ידי הנצי"ב במשיב דבר סי' קד) שניסה לשנות, והפסיק כי יום למחרת נשרף בית הכנסת).

נימוקים לביטול

טעם ראשון: הרמ"א (שם) **ושולחן ערוך הרב** (שם, מז) נימקו, שמכיוון שנאמר 'טוב עין הוא יברך', רק כהן ששמח יכול לברך את עם ישראל. בימי החול ובשבתות אין שמחה כי טרודים בעסקי הפרנסה, לכן לא מברכים. לעומת זאת במוסף של יום טוב, שלאחריו יוצאים מבית הכנסת ואוכלים סעודת יום טוב, שמחים ואפשר לברך. גם ביום כיפור, למרות שאין סעודה, מכיוון שיש שמחת כפרת העוונות אפשר לברך, ובלשונו של שולחן ערוך הרב:

"נהגו בכל מדינות אלו שאין נשיאת כפים אלא ביום טוב, משום שאז שרויים בשמחת יום טוב וטוב לב הוא יברך מה שאין כן בשאר ימים אפילו בשבתות הם טרודים על מחיתם ועל ביטול מלאכתם ואינם שרויים בשמחה. ואפילו ביום טוב אין נשיאת כפים אלא בתפלת מוסף שיוצאים אז מבית הכנסת ויטיבו לבם וישמחו בשמחת יום טוב."

אמנם, כפי שהמשיך שולחן ערוך הרב, אין זה מסביר מדוע כאשר יום טוב חל בשבת נהגו לא לשאת כפיים, וכי בגלל שיש תוספת קדושה לא מברכים?! משום כך הוא נזקק לטעם נוסף וכתב, שהכהנים נהגו לפני הברכה לטבול. ביום טוב הכהנים לא נזקקים לנשותיהם, מה שאין כן בשבת בגלל מצוות עונה, ולכן הם לא נושאים כפיים ביום טוב שחל בשבת (ועיין בבית יוסף בשם האגור).

טעם השני: טעם נוסף דומה לקודם כתב החתם סופר (או"ח כג) שביאר, שמכיוון שכפי שכותבת הגמרא במסכת מגילה יש קשר בין ברכת כהנים לעבודת המקדש (ולכן בתפילת שמונה עשרה ברכת כהנים מובאת אחרי רצה), לכן כשם שעבודת המקדש אינה רצויה כאשר יש בה פיגול וקלקול, כך ברכת כהנים לא תתקבל כאשר יש בה פיגול וקלקול.

פיגול בקרבן מתבצע כאשר למשל חושבים לאכול אותו מעבר למסגרת הזמן המותר, הפיגול בברכת כהנים מתבצע כאשר מברכים את הברכה ללא כוונה, ומכיוון שבימות החול טרודים בעבודה וכדומה, לכן נמנעים מלברך ברכת כהנים, ורק בימים טובים שיש רוגע ונחת אפשר לברך את הברכה והיא רצויה לפני הקב"ה.

טעם שלישי. כפי שראינו בעבר (קרח שנה א') נחלקו הפוסקים במעמדם של הכהנים בזמן הזה. יש שנקטו שגם בזמן הזה הכהנים מוחזקים ככהני וודאי, אך יש לא מעט פוסקים שנקטו שבזמן הזה בגלל שבמהלך הדורות סיכוי סביר שחלק מהכהנים התחתנו עם נשים האסורות להם ופסלו את זרעם מהכהונה, אין הכהנים היום כהני וודאי, וכפי שכתב **המהרש"ל** (ב"ק ה, לה):

"ובעונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו. והלוואי שלא יהא נתבלבל זרע קדש בחול. אבל זרע כהנים ולווים קרוב לוודאי שנתבלבלו. ואם לא כולו, הרוב נתבלבל, ואם לא הרוב, בודאי קרוב למחצה נתבלבלו. ואם כן נבוא לידי תקלה, שמא ייתן לכהן שאינו כהן, ומשום הכי גם כן נהגו האידנא (= בזמן הזה) שלא ליתן החלה אף לכהן קטן."

בעקבות כך טען **הרב אפרים מרגליות** (בית אפרים סי' ו) שכהנים לא עולים לברכת כהנים, כי אם יעלו כאשר הם לא בוודאי כהנים נמצא שיעברו על איסור עשה, וכפי שכותבת הגמרא במסכת כתובות (כד ע"ב) שכל זר העולה לברכת כהנים עובר באיסור עשה של 'כה תברכו את בני ישראל' - אתם מברכים ולא זרים מברכים.

אמנם קשה, שהרי בכל זאת נוהגים לשאת כפיים בחגים, וכן בארץ ישראל נושאים כפיים כל יום, ומדוע לא חששו לאיסור עשה? הוא תירץ, שכפי שעולה מדברי הגמרא בכתובות (שם), יש דברים שלמרות שיש בהם חשש איסור, למרות זאת בגלל שנהגו, משאירים אותם על חזקתם, כך בנשיאת כפיים שלמרות שיש ספק איסור עשה המשיכו לשאת כפיים, כדי שלא תשכח הכהונה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...³